

УДК 330.543.012.435

Карпенко А.В.

д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

ПОЛІТИКА ПРОТЕКЦІОНІЗМУ В МИТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасна світова економіка характеризується складними процесами трансформаційних змін, серед яких вагоме місце належить тривалим глобалізаційним трендам, що посилюють конкуренцію між національними економіками та світовими виробниками. Проте загострення проблем у виробничих, торговельних, інвестиційних і логістичних процесах з настанням і наслідками пандемії COVID-19 змістили акцент розвинених спільнот на важливість локалізації. Крім того, значна частина світових економічних лідерів розвинених країн стали більш схильними до захисту та лобіювання національних пріоритетів на основі протекціоністських заходів. Такі дії почали все більше спричиняти загострення стосунків у глобалізаційному світі, що поступово привело навіть до поділу світових гравців на конфліктуючі блоки.

Історично практика реалізації зовнішньоекономічної політики базується на комбінації протекціоністських та ліберальних заходів, безпосередній вибір яких визначається під впливом низки чинників, що формуються як всередині країни, так і ззовні. Гнучкість у виборі цих заходів дозволяє країнам забезпечити ефективний розвиток своєї зовнішньої торгівлі.

Останні десятиліття були періодами узгодження взаємодії розвинених країн в межах загальносвітових трендів та поступової лібералізації торговельно-економічних процесів. Ідеологія і практика лібералізму сприяла розвитку економічної глобалізації та домінування політики вільної торгівлі, яку активно просуvalи провідні країни світу. Проте розширити та втримати

такі пріоритети виявляється дуже складно, наслідки цих процесів виявилися доволі суровими та відчутними для слабших держав, оскільки спричинили зростання взаємозалежності національних економік, послаблення внутрішнього суверенітету держав, зменшення їх ролі в регулюванні зовнішньоекономічних відносин, нерівномірність розвитку світового господарства, посилення інтеграційних процесів у сфері міжнародної спеціалізації виробничої діяльності, втрату високорозвиненими країнами мільйонів робочих місць внаслідок переміщення транснаціональними корпораціями виробництв у країни з дешевою робочою силою. Тобто лібералізація зовнішньоекономічної взаємодії та розширення процесів глобалізації хоча й посилюють співпрацю між країнами, у тому числі у таких напрямках як зростання міжнародної торгівлі, розвиток новітніх технологій, підвищення продуктивності праці, вирішення глобальних проблем, з іншого боку вони поглиблюють нерівномірність розвитку окремих країн, збільшуючи розрив між високорозвиненими країнами та країнами, що розвиваються, багатими та бідними. Тому й виникає обґрунтована причина застосовувати внутрішні бар'єри протекціонізму.

Протекціонізм є однією з основних форм реалізації митної політики держави, що спрямована на захист внутрішньо- і зовнішньоекономічних національних інтересів відповідно до цілей і завдань політико-економічних пріоритетів розвитку країни. Заходи протекціонізму містять цілий комплекс інструментів захисту національної економіки: тарифні та нетарифні обмеження; державна фінансова підтримка національних виробників та експортерів; управління курсом національної валюти; антимонопольне та антидемпінгове законодавство; обмеження доступу на внутрішній ринок робочої сили з інших країн; встановлення технічних, санітарних, екологічних та інших стандартів продукції і послуг; пропаганда купувати товари вітчизняних виробників тощо [1].

Застосування протекціонізму та жорстких заходів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі (при недостатньому рівні конкурентоспроможності національних товаровиробників; з метою підтримки нових перспективних галузей; для підвищення рівня зайнятості в країні та захисту від недобросовісної комерційної практики з боку іноземних постачальників тощо) на думку його прихильників сприяє розвитку промисловості країни, її стійкому економічному зростанню і, у підсумку, перетворенню на багату країну, а вільної торгівлі, в країнах з недостатньо високим рівнем економічного розвитку – призводить до знищення її промисловості, економічного занепаду і зубожіння населення [2; 3; 4].

Попри позитивні ефекти від протекціонізму у вигляді збільшення обсягів національного виробництва, зростання доходів бюджету, поліпшення стану платіжного балансу, які досягаються лише в короткостроковому

періоді, в довгостроковому – зростає істотний негативний вплив на економіку країни, зокрема: інфляція, зниження рівня життя населення, зниження конкурентоздатності вітчизняних товарів, скорочення товарного різноманіття, підвищення вірогідності симетричної відповіді з боку інших країн та початку «торгових війн». Крім того, в останні роки поширеною є практика, коли розвинені країни дуже активно застосовують саме заходи прихованого протекціонізму (у формі завуальованих інструментів неопротекціонізму), які не піддаються регулюванню з боку СОТ: інституційні перешкоди без формального порушення міжнародних зобов'язань щодо інших країн, різноманітні бар'єри та методи немитного характеру, субсидування експортерів тощо [5].

Отже, різноманітність завдань і методів реалізації протекціонізму спричинили виникнення відповідних форм (галузевий; наступальний (агресивний); селективний; колективний; прихований; еко тощо), які в останні роки активно застосовуються країнами не лише з економічною, але й з політичною метою. Визначено, що заходи політики протекціонізму передбачають захист стратегічних національних інтересів в економічній сфері, формування умов розвитку вітчизняного виробництва задля відтворення і збереження конкурентоздатності та зміцнення позицій держави у світовій економіці. Наявність практики застосування великого арсеналу методів і заходів протекціонізму, що не порушують базові принципи СОТ і дозволяють ефективно поєднувати захист національних виробників з лібералізацією доступу іноземних товарів на внутрішній ринок, відкривають для України можливості для відновлення та розвитку національної економіки. Протекціоністська політика в умовах реалій України має бути спрямована, перш за все, на відродження української промисловості на новому інноваційному підґрунті та зростання середнього класу. Саме використання виваженої політики у зовнішньоекономічній діяльності, використання ефективних інструментів митної політики є необхідною умовою для України в умовах загострення конкурентної боротьби між національними економіками за право зайняти більш вигідну нішу у процесі формування глобалізованого світу. Протекціонізм як політика захисту національного товаровиробника від іноземної конкуренції перетворюється в умовах глобалізації на політику захисту внутрішнього ринку шляхом формування умов для добросовісної конкуренції, просування інтересів вітчизняних виробників на міжнародних ринках та забезпечення національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біленко О. В. Протекціонізм у митній політиці в умовах глобалізації / О. В. Біленко, А. В. Карпенко // Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). – 2020. – Вип. 1 (41). – С. 41-48.
2. Райнерт Е. С. Як багаті країни стали багатими... І чому бідні країни залишаються бідними / Е. С. Райнерт. – К.: Саміт-книга. – 2019. – 416 с.
3. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents / J. Stiglitz. – London – New York : W. W. Norton & Company. – 2002. – 320 p.
4. Трансформація та розвиток митної справи в умовах нової економіки: колективна монографія / за заг. ред. А. В. Карпенка і М. В. Гудзь; Національний університет «Запорізька політехніка». – Запоріжжя : ФОП Мокшанов В. В. – 2019. – 328 с.
5. Панченко В. Г. Неопротекціонізм як інструмент усунення внутрішньої суперечності лібералізму [Електронний ресурс] / В. Г. Панченко, Н. В. Резнікова // Ефективна економіка. – 2016. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_1_55 (дата звернення 19.03.24). – Назва з екрану.